

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2016 / Vol. XXXV / 1 / 79-93
Pregledni naučni rad
UDK: 343.85
343.2.01

KONCEPT TERAPEUTSKE JURISPRUDENCIJE KAO MODEL FORMALNOG DRUŠTVENOG REAGOVANJA NA KRIMINALITET*

Aleksandra Bulatović*

Olivera Pavićević*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Institucionalna reakcija na kriminal je zasnovana na formalnopravnom normiranju i primeni normi. Terapeutska jurisprudencija menja tradicionalnu krivičnopravnu perspektivu na krivično delo, zasnivajući je novu perspektivu na analiziranju interakcija među akterima u pravnim procedurama i posledicama koje nastaju tim interakcijama. Polazeći od razumevanja prava kao regulatora društvenih odnosa koji omogućava njihovo unapređivanje, u centru koncepta terapeutske jurisprudencije su posledice normiranja i primene normi koje su usmerene na čoveka, emocije i psihološku dimenziju funkcionisanja pravnog poretka.

Autorke u radu ukazuju na mogućnosti terapeutske jurisprudencije da utiče na konvergenciju subjektivne i objektivne dobrobiti kao rezultata optimizacije društvenih odnosa u kontekstu kompletne, realne slike vrednosti u društvu. Cilj ovog rada je da ukaže na perspektivu primene terapeutske jurisprudencije i njen potencijal da intenzivira traženje boljih načina i puteva da se problemi koji se tradicionalnom krivičnopravnom represijom ne mogu rešiti, rešavaju na jedan drugi, adekvatniji način.

KLJUČNE REČI: *terapeutska jurisprudencija / krivičnopravni proces / krivično delo / izvršilac krivičnog dela / dobrobit.*

---

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

* E-mail: abulatovic@sezampro.rs.

* E-mail: oliverapavicevic4@gmail.com.

UVOD

Krivičnopravnim normiranjem uspostavlja se sistem prakse i institucija društvene kontrole kriminala, sankcionisanja izvršilaca inkriminiranih dela, kao i njihove rehabilitacije. Krivičnopravni sistem ima ogroman značaj za celokupno društvo, a obim i kvalitet njegovog uticaja je širok i raznorodan. Sudski postupak ima socijalne, ekonomske i relacione efekte koji pogađaju sve ljude, a posebno pojedince koji se pojavljuju kao stranke u sudskom postupku. Efektima sudskih procesa i odluka izložene su i njihove porodice, žrtve, svedoci, kao i službenici suda.

Savremena epoha obeležena je i značajnom transformacijom pravosuđa. Ideja kazne kao odmazde i ispaštanja zamenjuje se humanističkim odnosom prema čoveku i antropološkim optimizmom koji se zasniva na ideji da se prestupnik može prevaspitati, resocijalizovati i reintegrirati u društvo (Jugović, Brkić, 2010: 437). Tradicionalno funkcionisanje sudova zasnovano na klasičnom mehanizmu neutralnog arbitriranja, doživljava promene tako da se, u određenim slučajevima, sud angažuje u rešavanju niza problema od kojih su mnogi socijalne i psihološke prirode. U pravnim sistemima kontinentalne pravne tradicije javlja se posebna vrsta krivičnih sankcija, tzv. bezbednosne mere čija je svrha specijalna prevencija i rehabilitacija, pored kažnjavanja koje je usmereno na odvratanje i opštu prevenciju.

Pravni realizam je teorijski pristup koji se suprotstavlja strogom pravnom formalizmu po kome sudije mehanički primenjuju pravne norme. Pravni realizam funkciju pravnih normi određuje kao legalizaciju, sistematizaciju i sankcionisanje autonomno razvijenih društvenih odnosa, te se pravno proceduralno postupanje vidi kao rešavanje konflikata među ljudima, a profesionalci u pravosuđu kao akteri koji razumeju socijalne i psihološke posledice sukoba između zainteresovanih strana. Rešavanje konflikata se sagledava kao model koji uključuje rehabilitacione, restorativne i terapeutske efekte. Od krivičnopravnog sistema očekuje se da obezbedi održavanje uslova za funkcionisanje bezbednog društva i bezbednog pojedinca i da otkloni sve opasnosti u tom smislu.

Terapeutska jurisprudencija je interdisciplinarni pristup u okvirima pravnog sistema koji je fokusiran na mentalno zdravlje i psihološko blagostanje svih koji su učesnici u postupku — sudije, advokati, veštaci i drugi učesnici, tj. učesnici u postupku predstavljaju "terapeutske aktere" (Diesen, 2007). Uloga zakona se razume kroz njegovo "terapeutsko delovanje", a zasnovana je na korišćenju teorijskih i empirijskih rezultata društvenih nauka od strane profesionalaca u pravosuđu, u svrhu poboljšanja sprovođenja pravde (Winick, 1997). Međutim, shvatanje zakona kao šireg i dubljeg, u odnosu na instrumentalne koncepcije rešavanja konflikata u kome se psihološki i socijalni faktori uvažavaju u donošenju sudskih odluka, ne znači da presuda nije rezultat tradicionalnog sudskog procesa. Obogaćivanje delovanja sudije ne smanjuje značaj pravnih normi, odn. njihove primene u pravičnom

sudjenju koji podrazumeva uobičajene komponente kao što su teret dokazivanja i finansijska kompenzacija.

OSNOVI I RAZVOJ TERAPEUTSKE JURISPRUDENCIJE

Terapeutska jurisprudencija usmerena je na socijalne posledice rešavanja sukoba u kontekstu prava čime se povezuje sa pravnim realizmom kao jednim od dominantnih savremenih pravnih doktrinarnih pristupa koji insistira na tome da razumevanje koncepata, terminologije i vrednosti bude zasnovano na iskustvu, opservaciji i eksperimentu, tj. da bude realno. Zoran Stojanović podseća da se krivičnopravni mehanizam aktivira ne samo zato što je učinjeno krivično delo, već i zato da se ne bi vršila krivična dela (Stojanović, 2011: 4). Glavna promena se odnosi na shvatanje uloge zakona u specifičnim i složenim psiho–socijalnim kontekstima koji su u osnovi dela kojim je prekršena pravna norma i za šta je normirana sankcija (Wexler, Winick, 1997). Tradicionalna sudska praksa u specifičnim slučajevima kriminaliteta povezanog sa složenim socijalno–psihološkim ili mentalnim problemima nema dugoročni efekat suzbijanja takvih ponašanja. Problemi ostaju nerešeni, a ishod procesa po tradicionalnom sudskom modelu "tretira" samo simptom, a potrebe žrtve ignoriše (Halder, 2015: 106).

Nerešeni problemi uzrok su recidiva, a krivična dela se ponavljaju zahtevajući ponovnu sudsku intervenciju koja i dalje nema sredstava i mogućnosti da ih rešava. Novi pristup u razumevanju prirode sudskog postupka zahteva da sudovi rešavaju nešto što izmiče njihovoj tradicionalnoj ulozi. Procesuiranje učinioa krivičnog dela postaje deo rešavanja problema koji je uzrok njegovog kriminalnog ponašanja. Reč je o pokušaju da se razumeju i "reše", u relativnom smislu, osnovni problemi koji uzrokuju vršenje inkriminisanog dela, kao i da se neutralisanjem problema kao potencijalnog uzroka ponavljanja činjenja dela, na konstruktivan način pristupi izvršiocima krivičnih dela protiv kojih se sprovodi postupak (Winick, 2002). Kroz multidisciplinarni pristup, terapeutska jurisprudencija se obraća potrebama učinilaca dela koje se ispoljavaju na antisocijalni način kao što su zloupotreba psihoaktivnih supstanci, alkoholizam, mentalne bolesti, porodično nasilje i druge složene situacije koje su dovele do kriminalnog ponašanja. Terapeutska jurisprudencija uključuje zajednički, interdisciplinarni pristup rešavanju problema u kome sudija ima vodeću ulogu (Winick, 2002). Ovaj pristup podrazumeva da sudija i sudnica postaju mesto svojevrstne "terapeutske drame", a sudija dobija ulogu glavnog aktera koji koordinira uloge ostalih učesnika obezbeđujući im potrebnu motivaciju i inspirišući ih za preuzimanje novih uloga. Socijalni i edukativni pristup, uz adekvatnu informisanost, čine okvir u kome se odvija saradnja sa izvršiocima dela i istovremeno, njihovo suočavanje sa svojim specifičnim problemom. Izvršiocima krivičnih dela su time motivisani da prihvate terapeutski tretman, uz sudsko nadgledanje njegovog toka i napretka (Winick, 2002). Aktivno, aktivirajuće i holističko procesuiranje učinilaca dela predstavlja konstruktivan pristup i za učinioa i za zajednicu, jer smanjivanjuje individualnu patnju i time povećava kvalitet života u njoj (King, 2008).

Promovisanje psihološke i fizičke dobrobiti ljudi putem korišćenja društvenih nauka u pravnoj praksi upućuje na sociološku prirodu pravosudne aktivnosti (Slobogin, 1996). U tom pravcu se kreću predlozi za promene zakona u skladu kako se ostvarivali ovakvi ciljevi, jer se na taj način omogućava podrška primeni zakona čiji je cilj vladavina prava. Christian Diesen smatra da primena zakona na način koji otežava situaciju za sve uključene strane, po završetku procesa predstavlja znak da država nije ispunila svoju odgovornost održavanja vladavine prava (Diesen, 2007).

Razvoj terapeutske jurisprudencije u Sjedinjenim američkim državama (dalje u tekstu skraćeno: SAD) čiji pravni sistem je oblikovan u tradiciji precedentnog prava (*common law*), odvijao se paralelno sa nastankom nove pravne regulative kojom su uspostavljene posebne sudske strukture nastale kao reakcija na uočenu potrebu da se modifikuje funkcionisanje krivičnog pravosuđa u odnosu na učinioca krivičnih dela sa mentalnim poremećajima, zavisnike od psiho-aktivnih supstanci itd, te promovisanje njihovog lečenja (Hora, Schema, Rosenthal, 1999). Ove specifične institucionalne forme u okviru pravosudnog sistema nazvane su "sudovi za rešavanje problema" (*problem-solving courts*) shodno pristupu kojim se rukovode u radu koji retribuciju stavlja u funkciju prevencije. Američki teoretičari prava, David Wexler i Bruce Winick autorski se vezuju za paradigmu terapeutske jurisprudencije koja ulazi u diskurs kasnih 80tih godina XX veka (McMahon, Wexler, 2003: 7). Jurisprudencija koja je orijentisana na ispitivanje terapeutskih i neterapeutskih efekata pravnih procesa inicijalno je zaživela u sferi pravnog normiranja mentalnog zdravlja, ali se potom, u skladu sa menjanjem stavova o politici kontrole kriminaliteta, proširila na celokupan pravni sistem (Wexler, Winick, 1996).

Osnov funkcionisanja specijalizovanih "sudova za rešavanje problema" ima korene u praksi i eksperimentalnom pristupu sudske prakse prema učiniocima dela – zavisnicima od upotrebe psihoaktivnih supstanci. Tradicionalno krivično pravosuđe posmatra korišćenje droge kao voljan izbor učinioca koji je sposoban da usmeri svoje ponašanje tako da ono bude u skladu sa zakonom dozvoljenim, pa je zbog toga delo koje učini krivično delo za koje snosi krivicu. Specifične sudske strukture koje putem tretmana zavisnika od psihoaktivnih supstanci nastoje da utiču na smanjivanje vršenja dela u vezi sa zloupotrebom droge (*drug courts*), posmatraju delo u terapeutskoj, medicinskoj perspektivi, kao "bio-psiho-socijalnu bolest". Vremenom ova praksa dobija na značaju, pa se širi i na postupanje u drugim slučajevima (Cooper, 2000). Tako su nastajale specijalizovane sudske strukture u drugim modalitetima, od sudova specijalizovanih za nasilje u prodići (*family violence courts*) do specijalizovanih sudova koji kombinuju sudski nadzor nad tretmanom mentalnog zdravlja učinioca i oblicima podrške koju ostvaruje u zajednici sa ciljem smanjivanja vršenja inkriminiranih dela (*mental healths courts*). Osnova ovog pristupa je preoblikovanje i noveliranje zakona u svrhu ostvarivanja dva cilja, putem minimizovanja anti-terapijskih efekata sudskog postupka i povećavanjem terapeutske potencijala kada je to u skladu sa drugim pravnim ciljevima (Winick, 1997).

Sličnosti u perspektivama *problem-solving court* pristupa i terapeutske jurisprudencije često za posledicu imaju pogrešno tumačenje da je terapeutska

sudska praksa ograničena na sudove za rešavanje problema. Međutim, njen pristup je mnogo širi i obuhvata analizu i primenu u različitim oblastima sudske prakse (Wexler, Winick, 1997).

TERAPEUTSKA JURISPRUDENCIJA I RESTORATIVNA PRAVDA: SLIČNOSTI I RAZLIKE

Sveobuhvatan pristup u sudskom postupku zahteva kontekstualnu pravdu, pre nego konzistentnu pravdu, i ozbiljan angažman sa posebnostima specifičnih slučajeva u traženju rešenja problema, te najboljih pravnih lekova za sve nepravde koje se kriju iza tih posebnosti što je komplikovano realizovati (Braithwaite, 2002). Pitanje o tome šta je prava kazna, zamenjuje pitanje o pravom rešenju problema jer je "pravo kažnjavanje", po retributivnoj teoriji, skoro uvek loše rešenje za problem.

Restorativna pravda i terapeutska jurisprudencija su utemeljene na strukturi dokaza koja uključuje rigorozne metode društvenih nauka u težnji za razumevanjem efekata pravne prakse na ljude (Braithwaite, 2002). Za razliku od tradicionalnog sudskog postupaka, u okviru kog je i alternativno rešavanje sporova orijentisano na usko područje konkretnog postupka i ne traga se za dugoročnim rešenjem, teorijska jurisprudencija je najbliža principima restorativne pravde – oba pristupa su usmerena na potrebe žrtve krivičnog dela.¹

Restorativna pravda promovise reintegraciju učinilaca u zajednicu potvrđivanjem njihove vrednosti kao ljudskih bića, putem njihovog redefinisanja kao podjednako vrednih građana, nasuprot javnom poniženju i osudi (Harris, Walgrave, Braithwaite, 2004). Centralna premisa restorativne pravde konstruisana je u komunitarističkoj teorijskoj tradiciji, jer su ključni akteri u restorativnom procesu žrtva i učinilac, ali i sama zajednica, pa bi zbog toga, kada je to moguće, u proces za otklanjanje posledica krivičnog dela trebalo uključiti sve aktere tako što će se istovremeno pružati pomoć i podrška potrebna i žrtvi i učiniocu, što je način da zajednica bude angažovana u restorativnom procesu (Bulatović, 2015: 138).

Terapeutska jurisprudencija, za razliku od restorativne pravde, insistira na pozitivnim efektima zakona na restorativni proces koji se okončava "zaceľjivanjem" narušenih odnosa između učesnika. Ovaj pristup je usmeren na identifikovanje terapeutskih i neterapeutskih posledica normi i njihove primene. Na taj način se utiče na povećavanje terapeutskih, a smanjivanje neterapeutskih posledica (Wexler, Winick, prema Halder, 2015: 106). Sredstva kojima se terapeutska jurisprudencija služi obezbeđuju bihevioralne nauke, ali je neophodno tragati za ključnim pravnim vrednostima kako bi se norme i pravne procedure preoblikovali na način koji će

---

¹ I restorativna pravda i terapeutska jurisprudencija su pristupi u okviru krivičnopravne reakcije na delo koji se zasnivaju na psihologiji i drugim bihevioralnim naukama, kao i na rezultatima istraživanja u društvenim naukama.

unapređivati psihološko funkcionisanje i subjektivan osećaj dobrobiti aktera koji učestvuju u procesu (Halder, 2015: 106).

Restorativna pravda i terapeutska jurisprudencija su dva izdvojena vektora u sveobuhvatnijem pravnom konceptu koji uključuje više elemenata kao što su preventivni zakon, proceduralna pravda, facilitativna i transformativna medijacija, kreativno rešavanje problema i specijalizovane sudske strukture (Daicoff, 2005). Slično proceduralnoj pravdi, restorativna i terapeutska praksa vrednuju aktivno učešće stranaka u rešavanju slučaja (King, 2008). Međutim, dok restorativna pravda kritikuje krivični pravosudni sistem zbog preuzimanja odluke o pitanju krivice od žrtava i učinilaca od strane krivičnog pravosuđa, te ističe potrebu da im se proces vrati, rad terapeutske jurisprudencije i prakse je usmeren na unapređivanje sudskih procesa i uvođenje terapeutskih principa, kao što je samoodređenje (Winick, 1992). Terapeutska jurisprudencija uvažava terapeutske vrednosti restorativnog procesa, ali za razliku od nje, ne vidi oportunitet u njihovom pozicioniranju kao primarnih.

Restorativni i terapeutski procesi u sudskoj praksi ističu vrednost pravde osnažujući njene učesnike da promovišu sopstvenu socijalnu i psihološku obnovu (King, 2008). Terapeutska jurisprudencija predlaže promovisanje samoopredeljenja u različitim kontekstima pravnog sistema dajući učiniocima mogućnost da učestvuju u sudskom programu za rešavanje problema tako što će biti uključeni u određivanje sadržaja sopstvenog programa rehabilitacije. U saradnji sa institucijama i zajednicom odvija se proces donošenja odluka o načinu rešavanja problema koji uključuje i pojedinca i nadležne institucije. Na ovaj način, terapeutska sudska praksa aktivira motivaciju i druge unutrašnje resurse potrebne za uspešno funkcionisanje u društvu, polazeći od stava da prinuda i paternalizam imaju negativan efekat koji je suprotan promovisanju psihološke otpornosti.²

Različito pozicioniranje težišta u procesu redizajniranja pravosudnog sistema najizraženija je razlika u pristupu između restorativne pravde i terapeutske jurisprudencije. Dok restorativna reforma podrazumeva restorativni zahvat koji uključuje širi institucionalni i socijalni kontekst u rešavanju problema, terapeutska jurisprudencija stavlja akcenat na aktere i osnaživanje njihovog delovanja kao načina da se problem dugoročno reši. U tom smislu za terapeutsku jurisprudenciju je potrebno razumevanje osnovnih principa psihologije i ljudskog ponašanja, dok restorativna pravda zahteva razumevanje funkcionisanja društvene strukture i njenih nejednakosti. To naravno, ne znači da su ova specifične oblasti rezervisane kao isključive oblasti jednog od ova dva inovativna pristupa, već da je reč o

---

² Sposobnost izlaženja na kraj sa problemima i relativno brzog oporavka od stresa u psihologiji se naziva rezilijentnost, odnosno, psihološka otpornost. Rezilijentnost podrazumeva veru da smo sposobni da savladamo izazove pred kojima se nalazimo, kao i istrajnost u njihovom rešavanju. Takođe, rezilijentnost možemo razumeti kao sposobnost da se nakon stresnih događaja uspešno oporavimo ili prebolimo značajne gubitke, a može se razvijati na različite načine, čime se potvrđuje potreba da se "prizna" uticaj sudskog postupka u tom kontekstu.

preovlađujućem polazištu u težnji da se krivičnopravno postupanje oplemeni tako što će se zadirati i u problematiku iza formalne procedure.

DOBROBIT I TERAPEUTSKA JURISPRUDENCIJA

Koncepti dobrobiti i terapeutske jurisprudencije povezuju se na liniji mogućnosti pravnog sistema da doprinese dobrobiti koja se smatra vrhunskom vrednošću u društvu. Dobrobit povezana sa sudskom praksom podrazumeva uticaj sudskog postupanja u smislu njegove adekvatnosti i ispravnosti. Na ovaj način omeđeno, poštovanje sudskog ishoda znatno manje zavisi od ishoda, a mnogo više od pravičnosti sudskog postupka. Adekvatnosti i pravičnost sudskog postupka se ogledaju u težnji za ostvarivanjem punog i kompletnog predstavljanja slučaja od strane nezavisnih sudskih službenika na osnovu pažljivog slušanja iskaza okrivljenih i uvažavanja tog iskaza u donošenju odluke. U tom smislu je uočeno, da se u većoj meri poštuje nepovoljan sudski ishod ukoliko osuđeno lice smatra da je suđenje pravično (Hunter, 2002; Tyler, 1996 prema King, Ford, 2006).

Dobrobit je integralni deo mnogih postupaka pred sudom, uključujući i veliki deo krivičnih postupaka koji uključuju neku vrstu psihološke disfunkcije koja je prikazuje kao faktor u nastanku kriminalnog ponašanja. Na žrtve i izvršioce krivičnog dela utiču psihološki problemi koji nastaju kao uzrok i posledica kriminalnog ponašanja.

Postupak u porodičnom pravu vodi se usled nedostatka dobrobiti u porodici na koju utiču stranke u postupku. U mnogim slučajevima, rešavanje neke disfunkcije može biti preduslov za rešenje pravnog problema ili sprečavanje njegovog recidiva (King, Ford, 2006).³ Terapeutska sudska praksa uvodi adekvatno "dizajnirane" sudske postupke i promoviše poboljšanje stanja učesnika u postupku, u rešavanju osnovnih problema dobrobiti koje doprinosi rešavanju pravnog problema. Usled toga, kao ona mera koja krajnjem ishodu određuje ljudsko ponašanje, dobrobit bi trebalo da bude od presudnog značaja za svakog aktera iz pravosuđa, kao i za pravni sistem u celini.

Terapeutski aspekt ne isključuje druge kritične faktore i razloge, a pojam "terapeutske" perspektive se različito određuje. Ekstenzivne definicije omogućavaju traganje za odgovorom u okviru intuitivnog i zajedničkog smisla koji samo naznačuje konture terapeutskog koncepta: "široko definisanje terapeutske sudske prakse dozvoljava učesnicima širok opseg u izboru njihove naučne agende" (Winick, 1997: 656). Da bi bilo moguće identifikovati aspekt dobrobiti koji se procenjuje i da bi se označilo ono što bi pravosudni sistem trebalo da definiše kao aspekte dobrobiti koje uzima u obzir zahteva se rigidniji pristup u definisanju (King, Ford, 2006). U tom smislu, terapeutska jurisprudencija se određuje i kao "upotreba društvenih nauka za

---

³ Na primer, ako okrivljeni ne reši problem zavisnosti od droge, u velikom je riziku da nastavi sa vršenjem inkriminiranih dela. Takođe, ako strane u narušenom partnerskom odnosu ne mogu da reše svoje probleme, odnos prema deci nastavlja da trpi usled njihovih emocionalnih sukoba.

utvrđivanje mere prema kojoj pravno pravilo ili praksa promovise psihološku i fizičku dobrobit ljudi na koje utiče" (Slobogin, 1996: 767). U skladu sa ovim je i koncept dobrobiti koji u okviru sudskog postupka može imati veoma usko i veoma široko utvrđen fokus. Uzak fokus se odnosi na specifične parametre blagostanja, a to je pre svega, zadovoljavajući aspekt sudskog procesa. On, takođe, uključuje ispitivanje recidiva, zloupotrebu supstanci, anoreksiju, bes, probleme psihološke kontrole ili depresije. Navedeni primeri se odnose na određene aspekte disfunkcije koje su deo tipičnog iskustva stranaka u sudskim postupcima. Kako je terapeutska jurisprudencija zainteresovana za ispitivanje efekata normi i postupka na dobrobit, uključujući i emotivnu dobrobit učesnika, umesto fokusiranja na dobrobit u smislu prisustva ili odsustva disfunkcije, dobrobit bi se mogla istraživati sa stanovišta ostvarivanja u punoj meri integrisanog ljudskog bića (King, 2008). Ova dva pristupa nisu međusobno isključiva, jer prisustvo disfunkcije podrazumeva odsustvo zdravlja. Odgovor na pitanje šta znači biti zdrava i zadovoljna ličnost traži se u sferi specifičnog fizičkog i psihološkog statusa, postizanja određenog materijalnog standarda ili njihovoj kombinaciji. Najvažniji elementi u ostvarivanju dobrobiti odnose se na motivacioni staus, samoakutelizaciju (aktuelizacija potencijala, kapaciteta i talenata i ispunjenje svrhe života) kao i prihvatanje suštinske vlastite prirode (Maslov prema King, Ford, 2006: 16). Maslovljev fokus nije ograničen samo na pojedinca, već i na društvo i njegove institucije koje mogu biti okarakterisane kao podstičuće ili ometajuće u samoaktuelizaciji svojih pojedinaca. Samo efikasan razvoj svih pojedinaca koji čine društvo omogućuje ostvarivanje svih ljudskih potencijala. Tu su uključene sve oblasti ljudskog života uključujući obrazovanje, rad, zdravlje i pravosuđe.

Rehabilitacija učinioca je plodno tlo za šire definisanje, promovisanje i istraživanje koncepta dobrobiti. Ograničena perspektiva koja definiše rehabilitaciju kao odsustvo vršenja inkriminiranih dela ne uvažava veoma značajne pojmove samoaktuelizacije i drugih modela ljudskog razvoja koji presudno utiču na promovisanje i uspeh rehabilitacije. Perspektiva koja promovise puni razvoj sopstva i samoaktuelizaciju, u nekom smislu, kriminalni vidi kao aspekt ljudskog ispunjenja kroz nezakonita sredstva, kao rezultat nedostatka u razvijanju sopstva. Stoga bi rehabilitacija trebalo da teži ispravljanju ovih nedostataka, da se usmeri ka psihološkoj disfunkciji i uvede zdravu aktivnost uz podršku socijalnog okruženja. Krajnji cilj i rezultat rehabilitacije treba da bude osnaživanje osobe da vodi produktivan, harmoničan i ispunjen život u zajednici. Popravni sistem fokusiran na upravljanje rizikom propušta da promovise sposobnosti i veštine koje su neophodne za lično ispunjenje šticećenika (Birgden, 2002). Fiziološko, psihološko i socijalno osnaživanje prekršioca sankcionisane norme treba da razvija veštine potrebne za postizanje dobrog života. Ovo je deo rastućeg trenda u rehabilitaciji učinioca koji fokusira potenciranje prednosti prestupnika, umesto ispravljanja njihovih nedostataka (Maruna, LeBel, 2003).

Uloga pravosudnog sistema u rehabilitaciji predmet je kontinuirane doktrinarne debate (King, Ford, 2006). Rehabilitacija kao ključni princip tretiranja osuđenika može biti efikasna samo kada je u nju uključen samorazvoj, samoaktuelizacija i

razvijanje životnih vještina i zahteva tretiranje cele osobe, kroz proces, a ne jednokratno. Alternativne sankcije kao što su programi lečenja, podrške, obrazovanja, obuke, koji se odvijaju pod nadzorom i uključuju odgovornost pravosudnog sistema, mogu biti dostupni članovima lokalnih zajednica i izvan konteksta ostvarivanja pravde, odn. delovanja pravosuđa.

Obim terapeutske jurisprudencije prevazilazi efekat pravnog procesa namenjen optuženima za krivična dela. Uticaj civilnog, porodičnog prava, radnih, rodnih, sudskih i drugih društvenih praksi, čine njen zajednički sadržaj, a uključuje sudske službenike, advokate, žrtve kriminala, svedoke, osoblje pravosudnog sistema, medije i širu zajednicu. Kriminalitet onih koji se procesuiraju u postupku ne posmatra se izdvojeno, već u okviru drugih disfunkcionalnih ponašanja koja ne samo da utiču na njihove žrtve, već i na sve one sa kojima stupaju u odnose (članovi porodice prijatelji, kolege, poslodavci i šira zajednica).

Terapeutska jurisprudencija potencijalno utiče na mrežu oko okrivljenog u kojoj su njemu bliske osobe, kao i putem uključivanja okrivljenih u aktivan rad sa drugim ljudima koji imaju isti problem. Rezultati primene alterantivnih sankcija pokazuju da su dve trećine ispitanika koji su prošli tretman alternativnih sankcija u okviru terapeutske jurisprudencije, unapredili odnos prema sebi i ojačali svoju rezilijentnost. Istraživanje je takođe, pokazalo da sudije u specijalizovanim sudskim strukturama imaju viši stepen subjektivne dobrobiti od onih koji rade u drugim sudovima i da sudske procese ocenjuju kao vredne i efikasne (Hora, Chase, 2004). Zadovoljstvo u praćenju napretka učesnika u različitim aspektima programa, smanjeni recidivi i smanjen broj žrtava zločina pokazao je izuzetno pozitivne ishode za zajednicu ovako koncipirane sudske prakse.

Kultura koja postoji u okviru sudske administracije, posebno kada je u pitanju osoblje suda koje stupa u interakciju sa učiniocima dela značajno se promenila poslednjih decenija i danas sudsko osoblje ima važnu ulogu u radu suda. Jedan od ključnih aspekata dobrobiti za osoblje je da deluju samostalno u okviru terapijskih procesa. Postoji interakcija sa klijentima koja nije neprijateljska, ona nudi ohrabrenje u okviru rada sa prestupnicima u pravcu rešavanja problema. Iskustvo u radu Geraldton suda u Australiji ukazuje na to da terapijski sudski procesi mogu biti prošireni kroz interakciju sudskog osoblja sa klijentima, što pozitivno utiče na obe strane (King, Ford, 2006). Dok su "sudovi za rešavanje problema" ograničeni na specifične učinioce (zavisnici od psihoaktivnih supstanci, vršioци nasilja u porodici itd.), režim alternativnih sankcija nije tako ograničen. Iskustvo terapeutske jurisprudencije zasnovane na holističkom pristupu rehabilitaciji poboljšava dobrobit širokog spektra učinilaca dela u smislu terapeutske pristupa njihovih problema vezanih za alkohol, droge, zlostavljanje, nasilje u porodici, kockanje, suočavanje sa stresom. Problemi u ovako koncipiranim sudskim rešenjima mogu biti izazvani inertnim mentalitetom koji podržava birokratski pristup bez spremnosti za saradnju i multidisciplinarnost.

STRATEGIJA I PRIMENA TERAPEUTSKE JURISPRUDENCIJE

Konceptualna i praktična sfera primene terapeutske jurisprudencije polazi od činjenice da "rezultat procesa nije proces sam, koji je obično stavljen u fokus, već da je predmet procesa primarno restorativan" (Diesen, 2007: 136). Jedan od osnovnih ciljeva je razumevanje prirode pojedinih kategorija problema sa kojima su povezana krivična dela koja ne mogu biti kažnjena putem uobičajene pravne procedure, već da autentično zadovoljavanje pravde i fer tretmana isključuje paternalistički, represivni, arogantni pristup, kakav se često primenjuje kod takvih slučajeva (tipično kod mentalnih bolesnika). Takva stigmatizacija ima ozbiljne pravne i društvene posledice za pojedinca, jer oni postaju lišeni građanskih prava (sistem starateljstva), a time gube neke dimenzije ljudskog dostojanstva kao nesposobni i žigosani (Wexler, Winick, 2003).

Jedan od primera inovativnosti primene terapeutske jurisprudencije koji donosi rezultate je istraga i krivično gonjenje učinilaca seksualnih delikata. Odbijanje učinioca da pruži iskaz i objašnjenje, kao i relativni stepen pouzdanosti dečijeg svedočenja predstavljaju veliki problem u ovakvim sudskim procesima. Činjenica da se seksualno zlostavljanje dece smatra posebno odbojnim i gotovo neizostavno poricanje krivice izvršioca dela, izuzetno otežavaju rasvetljavanje činjenica o tome šta se zaista dogodilo (Klotz, 1996). U tom smislu, trebalo bi pretpostaviti da osumnjičeni pati od "kognitivnog poremećaja" koji se manifestuju u poricanju i minimiziranju krivice, kao i analizi seksualnog ponašanja kao takvog (Wexler, 2003). Treba pretpostaviti da osumnjičeni oseća veliku potrebu da prizna šta se dogodilo i da treba delovati u pravcu njegovog podsticanja da prizna krivicu. Ukoliko se to ne uradi, postoji veliki rizik da će poricajući refleksi biti ojačani i da će optuženi nastaviti da negira postojanje problema što će ga najčešće vraćati u zatvor. Pridobijanje osumnjičenog na priznavanje krivice i shodnog rešavanja problema se u ovakvim slučajevima ostvaruje primenom terapeutskog sudskog postupka.

Terapeutska jurisprudencija posvećuje veliku pažnju žrtvama zločina i njihovoj ulozi u pravnom procesu. U tom kontestu se zahteva primena mera koje su u već u dužoj upotrebi u Švedskoj, kao što je uloga žrtve u postupku kao tužioca, a ne samo svedoka, pravo da bude prisutna tokom celog postupka, pravo na branioca bez nadoknade, pravo na nadoknadu, čak i ako počinioc ostaje nepozant (ekvivalent žrtvi kriminala u Švedskoj) (Diesen, 2007). Pored ovakvih poboljšanja pojačava se korišćenje posredovanja između žrtve i učinioca jer se efekti medijacije ogledaju u poboljšanju šansi za psihički oporavak žrtava i povratak na stanje pre zločina uz značajno smanjivanje osećanja beznađa. Jedan od važnih uslova je da je medijacija dobrovoljna i da žrtva ne oseća nikakvu vrstu indirektno ili direktne prisile. Mnogi autori napominju da posredovanje ne bi trebalo koristiti u slučajevima nasilja u porodici ili u slučajevima ekstremnog nasilja, manifestacije emocionalne nestabilnosti, ekstremne promene raspoloženja, samoubilačkih misli, zloupotrebe supstanci, ekstremne ljubomore, kompromitovanih socijalnih kompetencija i jakih rodni stereotipa (Diesen, 2007).

Terapeutska sudska praksa može da doprinese funkcionisanju sudskog postupka u pravcu efikasnijeg uticaja na recidivizam. Intreakcija sudija i problema pojedinaca ukazuje na karakteristike metoda koji sudije treba primene u ostvarivanju rehabilitacije i usklađenosti sa tretmanom. Ti predlozi su izvedeni iz psihološke literature koja se odnosi na druge kontekste i zato je neophodna analiza i empirijsko istraživanje njihove primene u sudskoj praksi. Ovaj poduhvat širenja koncepcije o ulozi sudova je u skladu sa osnovnim konceptom terapeutske sudske prakse koja unapređuje međuljudske, psihološke, socijalne i radne veštine aktera uključenih u sudske procese.

INDIVIDUALNI PRISTUP TERAPEUTSKE SUDSKE PRAKSE

Pokušaji da se akteri u sudskom procesu tretiraju kroz usluge dizajnirane za rešavanje osnovnog problema koji je doveo pojedinca pred sud, praćenje i nadziranje procesa lečenja čini nove zadatke koji su postavljaju pred sudije i oni bi trebalo da budu osposobljeni za njih, a opšti osnov specifičnih veština koje zahteva terapeutska jurisprudencija je tzv. dvosmerna komunikacija zasnovanu na veštini aktivnog slušanja i poznavanju neverbalne komunikacije, dok eventualno posebno znanje određuje ekskluzivitet materije u određenoj vrsti slučajeva.

Pojedinci se pojavljuju pred sudovima sa socijalnim ili psihološkim problemima koje nisu prepoznali ili nisu bili sposobni da se efikasno nose sa njima. Alkoholizam ili zloupotreba psihoaktivnih supstanci doprinose ponavljanju kriminaliteta, nasilja u porodici ili zapuštanju i zlostavljanju dece (Babb, Moran, prema Winick, 2002: 1067). Poreklo takvih postupaka može biti u kognitivnoj distorziji, u odnosima supružnika ili dece, nedostaku socijalnih veština potrebnih za upravljanje besom (*anger management*) i nasilnoj komunikaciji. Neki od uzroka mogu biti povezani sa mentalnim bolestima koje narušavaju svrsishodnost medijacije, preuzimanje odgovornosti za transgresiju norme, racionalizaciju negativnih uticaja i sl. Mnogi od njih su problemi koji efikasno reaguju na dostupni tretman ukoliko je osoba motivisana da mu se podvrgne (Clark, 2001). Ključna je spoznaja o potrebi dobijanja terapeutske pomoći, jer sudija ne može da reši probleme umesto njih samih. Pojedincu mora da se suoči i krene u rešavanje svog problema preuzimajući primarnu odgovornost, a sudija sa ostalim članovima terapeutske grupe može da mu pomogne da zajedničkim snagama nađu novi smisao i da on mobilize sopstvene snage u borbi sa problemom. Osnajivanje predstavlja deo procesa koji je suprotan preovlađujućem osećanju nemoći i bespomoćnosti. Sudija treba da bude svestan psihološke vrednosti izbora (Winick, 1997). Samoopredeljenje se uvažava kao bitan aspekt psihičkog zdravlja. Unutrašnja, a ne spoljašnja motivacija čini važan deo procesa izlečenja, a paternalistički i prisilni metod umanjuje interiorizaciju ciljeva programa i istinsku promenu stava i ponašanja. Pojedincu treba da bude omogućen izbor ne samo u odlučivanju da li da prihvati učestvovanje u rešavanju problema na sudu, već i učešće u izradi plana rehabilitacije kada je to moguće (Winick, 1997). Linija između prinude i izbora može da bude tanka, a koncept pravne prinude se ne mora podudarati sa psihološkom percepcijom prinude. Kada se sudije i sudsko

osoblje odluče za rehabilitacionu alternativu umesto krivičnog suda, trebalo bi da se oslone na savetovanje i podsticaj i izbegavaju prinudu i negativne oblike pritiska. Kada počinilac bira opciju lečenja sve njegove buduće akcije su ograničene tim izborom koji je dobrovoljno prihvaćen. U suprotnom sud može da primeni sankcije koje su mu unapred poznate, da ga isključi iz programa i vrati na krivični sud ili osudi zbog kršenja uslovne kazne, ukoliko je pojedinac priznao krivicu (Winick, 2002). Potencijalne sankcije mogu da vrše neku vrstu pritiska na pojedinca da poštuje dogovor, a da ih pri tome ne doživljava kao psihološku prinudu (benevolentna prinuda).

Sudija bi trebalo da traži uključivanje članova porodice i značajnih drugih lica u programu lečenja, a posvećenost svih aktera treba da dobije formalni i relativno javni karakter. Pažljivo praćenje i nadzor procesa lečenja na osnovu čestog izveštavanja sudu (koje pacijent podnosi na svakih deset do četrnaest dana) omogućava sudiji povratne informacije o rezultatima i uspešnosti tretmana. Lečenje se posmatra kao primena ugovora o ponašanju, uključujući nepredviđeni menadžment, a pravilna primena terapeutskih i sudskih tehnika u rešavanju problema značajno povećava uspeh lečenja.

ZALJUČAK

Terapijska jurisprudencija je posebna disciplina koja obuhvata različite specifične aspekte prava i različitih društvenih nauka, ali se ne može svesti ni na jednu od njih. Primena terapeutske jurisprudencije prevashodno je namenjena prevazilaženju tehničke i formalne dimenzije pravne procedure putem razmatranja ljudske dobrobiti. Koncept terapeutske jurisprudencije nije ograničen na krivično pravo, već je to samo jedna oblast njegove primene. U krivičnopravnoj oblasti, terapeutska jurisprudencija se aktivno primenjuje u okviru specijalizovanih sudskih struktura koje su specijalizovane za određena dela ili određene učnioce, i za nju je ključan način sprovođenja alternativnih mera, a ne njihovo izricanje. Specifičnost terapeutske jurisprudencije je u ulozi suda, tj. sudskoj aktivnosti tokom realizacije izrečenog tretmana putem kontinuiranog nadzora i saradnje sa svim učesnicima u terapeutskom procesu.

Terapeutska jurisprudencija je doktrinarni pristup zasnovan na ideji da su zakon i njegova primena u sudskom postupku način postizanja dobrobiti svih aktera, kako neposrednih učesnika tako i za šire zajednice. Zakon i njegova primena ne odražavaju samo način na koji su regulisane pojedine oblasti u društvu, već utiču na celokupnu dobrobit društva. Postoji čitav niz inovativnih elementa koje karakterišu dijametralne razlike u odnosu na tradicionalne sudske procese (otvorenost, personalni i timski pristup, saradnja, zajedničko donošenje odluka, horizontalno odlučivanje i dr.). U slučajevima teških krivičnih dela, manjak formalizma i šira perspektiva na ljudsko ponašanje mogu, takođe, poboljšati krivični postupak, posebno u pravcu sprečavanja vršenja novih dela (Diesen, 2007).

Očekivanje da pravosuđe omogućava i formalne uvide i postupanje koje uvažava individualne potrebe kao i potrebe zajednice u specifičnim okolnostima koje predstavlja sudsko postupanje, predstavlja indikator poverenja javnosti u rad pravosuđa kao institucionalog mehanizma društvene kontrole. Ujedno, isticanje zaštite i interesa svih učesnika u postupku iskazuje socijalno-političku dimenziju sudskog postupka kao cilj i sadržaj terapeutske jurisprudencije. Potencijal terapeutske jurisprudencije kao modela formalnog društvenog reagovanja na kriminalitet koji određuje njen uticaj na optimizaciju društvenih odnosa, sagledava se kroz spremnost sudija da iskazuju saosećanje i brigu za učesnike u postupku. Zato bi karijerni razvoj sudija trebalo da uključuje i kontinuirano praćenje saznanja koja su rezultat savremenih psiholoških i socioloških istraživanja kako bi sudski postupak mogao da bude ambijent za konstruktivno pomirenje i zadovoljenje "pravde" kao preuzimanje odgovornosti i praštanje i, istovremeno, kako bi bio okrenut budućnosti u kojoj će se subjektivna i objektivna dobrobit razvijati u konvergenciji.

LITERATURA

- (1) Birgden, A. (2002) Therapeutic Jurisprudence and "Good Lives": A Rehabilitation Framework for Corrections. *Australian Psychologist*, 37(3), str. 180–186.
- (2) Bulatović, A. (2015), Restorativna pravda i odnos učinioca i žrtve, *Temida*. 13 (3–4), str. 131–144.
- (3) Braithwaite, J. (2002) Restorative Justice and Therapeutic Jurisprudence, *Criminal Law Bulletin*, 38(2), str. 244–262.
- (4) Brehm, J. W., Brehm, S. S. (1981) *Psychological reactance: A theory of freedom and control*. San Diego, CA: Academic Press.
- (5) Clark, D. M. (2001) Change-Focused Drug Courts: Examining the Critical Ingredients of Positive Behavior Change, *National Drug Court Institute Review*. 35(44–46), str. 48–56.
- (6) Cooper, C. S. (2000) *U.S. Dep't of Justice, Drug Court Survey Report: Program Operations, Services and Participant Perspectives Executive Summary*, www.american.edu/academic.depts/spa/justice/publications/execsum.pdf, pristupljeno 14. aprila 2016.
- (7) Daicoff, S. (2005) Law as a Healing Profession: The "Comprehensive Law Movement". *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*. 6(1), str. 1–61.
- (8) Daicoff, S. (2000) The Role of Therapeutic Jurisprudence within the Comprehensive Law Movement. U: Stolle, D. P., Wexler, D. B., Winick, B. J. (urs.) *Practicing Therapeutic Jurisprudence: Law as a Helping Profession*. Durham: Carolina Academic Press, str. 465–492.
- (9) Diesen, C. (2007) Therapeutic Jurisprudence – an Introduction from a Swedish Perspective, *Scandinavian studies in law*. 51, str. 131–162.
- (10) Freiberg, A. (2007) Non-Adversarial Approaches to Criminal Justice. *Journal of Judicial Administration*. 16(4), str. 205–223.
- (11) Goldkamp, S. J. (1999) The Origin of the Treatment Court in Miami. U: *The Early Drug Courts: Case Studies in Judicial Innovation*. Terry, C. B., Hills, E., California: Sage Publications.
- (12) Halder, D. (2015) Cyber stalking victimisation of women: Evaluating the effectiveness of current laws in India from restorative justice and therapeutic jurisprudential perspectives. *Temida*. 13 (3–4), str. 103–130.

- (13) Harris, N., Walgrave, L., Braithwaite, J. (2004) Emotional dynamics in restorative conferences. *Theoretical Criminology*, 8(2), str. 191–210.
- (14) Hora, F. P., Chase, J. D. (2000) The Implications of Therapeutic Jurisprudence for Judicial Satisfaction, *Court Review*, str. 12–20.
- (15) Hora, F. P., Schema, T. J., Rosenthal, A. (1999) Therapeutic Jurisprudence and the Drug Treatment Court Movement: Revolutionizing the Criminal Justice System's Response to Drug Abuse and Crime in America. *Notre Dame Law Review*, 74 (2), str. 439–537.
- (16) Jugović, A, Brkić, M. (2010) Socijalna zaštita i prevencija maloletničkog prestupništva: Uloge, kontroverze i dobre prakse, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka, IV deo: Socijalna politika i socijalni rad*, str. 435–452.
- (17) King, S. M. (2009) Restorative justice therapeutic jurisprudence and the rise of emotionally intelligent justice. *Melbourne University Law Review*, 32, str. 1096–1126.
- (18) King, S. M. (2008) Therapeutic Jurisprudence, Child Complainants and the Concept of a Fair Trial. *Criminal Law Journal*, 32(5), str. 330–313.
- (19) King, S. M. i dr. (2009) *Non-Adversarial Justice*. New South Wales: The Federation Press.
- (20) King, S. M, Ford, S. (2006) Exploring the Concept of Wellbeing in Therapeutic Jurisprudence: The Example of the Geraldton Alternative Sentencing Regime. *eLaw Journal*, Special Series 9, str. 9–26.
- (21) Klotz, J. (1996). Sex offenders and the law: New directions. U: Wexler, D. Winick, B. (urs.), *Law in a Therapeutic Key*. Durham, NC: Carolina Academic Press, str. 131–143.
- (22) McMahon M., Wexler, D. B. (2003) *Therapeutic Jurisprudence*. USA: Federation Press.
- (23) Maruna, S., LeBel, T. P. (2003) Welcome Home?: Examining the Reentry Court Concept From a Strengthsbased Perspective. *Western Criminology Review*, 4(2), str. 91–107.
- (24) Meichenbaum D., Turk D.C. (1987) *Facilitating Treatment Adherence: A Practitioner's guidebook*. New York: Plenum Press, str. 72–79.
- (25) Miller, W. R., Rollnick, S. (1991) *Motivational Interviewing: Helping People Change*. New York, NY: The Guilford Press.
- (26) O'Keffe, D. J. (2002) *Persuasion: Theory and Research*. London: Sage.
- (27) Petrucci, C. (2002) Respect as a Component in the Judge–Defendant Interaction in a Specialized Domestic Violence Court that Utilizes Therapeutic Jurisprudence. *Criminal Law Bulletin*, 28(2), str. 263–295.
- (28) Petty, E. R., Cacioppo, T. J. (1986) The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 19, str. 123–62.
- (29) Pound, R. (1912) Social Problems and the Courts. *American Journal of Sociology*, 18(3), str. 331–341.
- (30) Randal, B. F., Simon, M. J. L. (2000) The Development of a Specialized Domestic Violence Court in Vancouver, Washington Utilizing Innovative Judicial Paradigms. *UKMC Law Review*, 69(2), str. 139–177.
- (31) Silver, A. M. (1999) Love, Hate, and Other Emotional Interference in the Lawyer/Client Relationship, *Clinical Law Review*, 6(259), str. 259–263.
- (32) Simon, L. (1996) A Therapeutic Jurisprudence Approach to the Legal Processing of Domestic Violence Cases. *Psychology, Public Policy and Law*, 1, str. 43–79.
- (33) Slobogin, C. (1995) Therapeutic Jurisprudence: Five Dilemmas to Ponder. *Psychology Public Policy and Law*, 1(1), str. 193–219.

- (34) Stojanović, Z. (2011) Preventivna funkcija krivičnog prava, *Crimen*, 2 (1)/2011, str. 3–25.
- (35) Wexler, B. D., Winick, J.B. (1997) *Law in a Therapeutic Key: Developments in Therapeutic Jurisprudence*. Durham, NC: Carolina Academic.
- (36) Winick J.B., Wexler, B. D. (2003) *Judging in a Therapeutic Key*. Durham, NC: Carolina Academic.
- (37) Winick, J. B. (1998) Legal Counseling About Advance Directive Instruments: Client Denial and Resistance in the Advance Directive Context: Reflections on How Attorneys Can Identify and Deal With a Psycholegal Soft Spot, *Psychology, Public Policy, and Law*, 4(3), str. 901–909.
- (38) Wincik, J.B. (ur.) (1997) *The Right To Refuse Mental Health Treatment*. USA: American Psychological Association.
- (39) Winick, J.B. (1992) On Autonomy: Legal and Psychological Perspectives. *Villanova Law Review*. 37(6), str. 1715–1721.
- (40) Winick, B. J. (2002) Therapeutic Jurisprudence and Problem Solving Courts, *Fordham Urban Law Journal*, 30(3), str. 1055–1103.

THE CONCEPT OF THERAPEUTIC JUSTICE AS A MODEL OF FORMAL SOCIAL REACTION TO CRIME

Institutional reaction to crime is based on formal norms and their implementation. Therapeutic jurisprudence alters traditional perspective on crime as it is outlined by criminal procedure. The new perspective is founded on analysis of interactions between actors in proceedings and consequences of those proceedings. Law is being understood as a regulator of social relations that supports their advancement. In the center of the concept of therapeutic jurisprudence, consequences of legal norms applications are placed as they are directed towards emotions and psychological dimension of functioning of legal system. In the article, authors highlight therapeutic jurisprudence capacity to influence convergence of subjective and objective well-being as a result of optimisation of social relations within a wider framework set by social values. The aim of this article is to point towards perspective of implementation of therapeutic justice to intensify a quest for the better ways and approaches to confronting problems in a way that is more appropriate than the one of traditional criminal procedure.

KEY WORDS: *therapeutic jurisprudence / criminal procedure / crime / perpetrator of crime / well-being*